

1^e zondag na Epifanie/ Doop van de Heer

12 januari 2014

Jesaja 42: 1-7

Matteus 3:13-17 (4:1)

Heeft u zich wel eens afgevraagd waarom Jezus destijds aan zijn onderneming is begonnen? Zou hij er ook aan begonnen zijn, als hij van te voren had geweten hoeveel tegenstand hij zou ontmoeten en dat zijn missie uiteindelijk zou leiden tot zijn dood? Wat zou u gedaan hebben?

Van waar die vraag, denkt u misschien? Omdat het opvalt dat in de Bijbeltekst staat dat Jezus uit *zichzelf* vanuit Galilea naar de Jordaan komt om zich door Johannes te laten dopen. We vernemen niet wat zijn beweegredenen zijn geweest, evenmin horen we over een engel of de Heilige Geest die Jezus ertoe aangespoord zouden hebben om naar de Jordaan te gaan. Niets van dat al. Jezus komt uit eigener beweging, geheel vrijwillig. We kunnen dus concluderen dat Jezus een 'Vrijwilliger van God' is.

Wat zal Jezus gemotiveerd hebben om op zijn leeftijd aan zo'n zware en vooral onzekere klus te beginnen? Laten we eens wat filosoferen, gedachtenexperiment. We vermoeden dat hij al 30 jaar was, toen hij in de openbaarheid trad. 30 jaar, destijds al een aardige leeftijd, waarop je aan je pensioen kon denken. Mensen die stoppen met werken, hebben plotseling veel tijd. Dus waarom Jezus niet? Bovendien, Jezus kon het zich blijkbaar ook veroorloven om niet te werken voor zijn geld. Misschien had hij als timmerman goed geboerd of kon hij teren op het geld van zijn ouders? Wie zal het zeggen. Hoe dan ook, wat we wel weten is dat hij de Heilige Schriften goed kende. Nu hij geen verplichtingen meer had, ervoer hij wellicht een grote leegte in zijn leven en zag hij al het onrecht om hem heen. Met de teksten van de profeten in zijn achterhoofd, voelde hij zich vast geroepen om daadwerkelijk zijn handen uit de mouwen te steken en in dienst te treden van God. Als knecht, als dienaar van God. Of meer in de termen van onze tijd: als werknemer of vrijwilliger van God. Zou het zo gegaan kunnen zijn?

Hoe dan ook, de evangelist Matteus herkent in Jezus de dienaar van God zoals de profeet Jesaja die voorstelt en gebruikt dat verhaal om Jezus aan de luisteraars te presenteren.

Laten we op dit punt een uitstapje maken. Want, hoe zit dat met de relatie tussen het Oude en het Nieuwe Testament? Voorspellen de verhalen van de profeten precies wat er later zal gebeuren. Een profeet als een soort Nostradamus.

Of is dat anders? Laten we hierbij bedenken dat het nieuwe alleen gezegd kan worden met behulp van ervaringen en beelden van wat vroeger gebeurd is. Anders gezegd: leren of begrijpen is het verbinden van het nieuwe met het oude, van het onbekende met het bekende. Dat betekent dat we wel naar terug kunnen kijken, maar niet naar voren. Zoals we met telescopen wel terug kunnen kijken in de tijd, maar niet de toekomst in.

Wat betekent deze gedachte voor onze vraag over de relatie tussen het Oude en het Nieuwe testament.

Dat houdt in dat we het evangelie alleen kunnen begrijpen vanuit het Oude Testament – of de Tenach, zoals de joodse bijbel heet – het nieuwe vanuit het oude. Maar omgekeerd, het Oude Testament lezen als toekomstvoorspelling van het evangelie, het oude naar het nieuwe, dus vooruit, dat kan niet.

Wat betekent dat nu voor ons verhaal?

Allereerst dat Matteus wel in Jezus de dienaar van God herkent, zoals de profeet Jesaja die beschrijft. Maar, omgekeerd dat Jesaja niet Jezus op zijn netvlies had. Laten we dit eens verder doordenken. Allereerst, dat Matteus ons Jezus presenteert, zoals de profeet de dienaar van God voorstelt. Zo

begrijpt hij het nieuwe vanuit het oude. Luister maar. Jesaja schrijft: "Hier is mijn dienaar, hem zal ik steunen, hij is mijn uitverkorene, in hem vind ik vreugde, ik heb hem met mijn geest vervuld". De evangelist schrijft: "Zodra Jezus [...] uit het water omhoogkwam, opende de hemel zich voor hem en zag hij hoe de Geest van God als een duif op hem neerdaalde. En uit de hemel klonk een stem: Dit is mijn geliefde Zoon, in hem vind ik vreugde." Hoort u de overeenkomst? Vreugde – Geest Deze overeenkomsten hoorden de mensen destijds ook.

Het gaat nog verder. Destijds hoorden de mensen niet alleen dit citaat, ook de rest van de tekst resoneerde mee. Dat mechanisme kennen wij ook. Als we de eerste tonen of woorden van een lied horen, kennen we soms het vervolg. Bijvoorbeeld: "Wat de toekomst bringe moge..." Zo werkt dat.

Dus: bij de eerste christenen, voor wie de evangelist schreef, resoneerde bij het citaat dat Matteus gebruikt, ook het vervolg van de tekst van Jesaja. Zo kwamen de beelden van het gekrookte riet en die kwijnende vlaspit¹ naar boven, evenals die van de dienaar die blinden de ogen opent en gevangen bevrijdt. Destijds begrepen de mensen dus wat Matteus met dit citaat wilde zeggen, namelijk: Zoals de dienaar leefde, zo heeft Jezus ook geleefd. Die dienaar bij Jesaja, dat is Jezus." Zo gaf de evangelist het nieuwe en bijzondere van Jezus aan, met hulp van beelden en verhalen uit de Tenach.

Kunt u het nog volgen? Gaan we nog een stapje verder.

Want, we kunnen het Nieuwe Testament wel begrijpen vanuit het Oude, maar omgekeerd dus niet. Dus, we kunnen niet zeggen dat Jesaja zo'n 6 eeuwen voordat Jezus geboren zou worden, met zijn dienaar Jezus voor ogen had. Immers, ook hij kon niet vooruit kijken in de tijd. Komt de vraag op of en zo ja wie hij dan voor ogen had.

Daarover zijn in de loop der tijd door de nodige exegeten allerlei theorieën ontwikkeld. Bijvoorbeeld. De dienaar is de persische koning Cyrus, die de Joden uit ballingschap liet terugkeren, of hij is de profeet zelf of het volk Israël of een algemene Messias. Allemaal theorieën, maar de identiteit blijft ongewis. Misschien is dat juist de bedoeling van de profeet en gaat het hem niet om een speciaal iemand. Misschien spreekt hij in algemene beelden, zodat iedereen zich met die dienaar kan identificeren. In dat geval gaat die tekst niet over een ander, maar over ons, over mij. Wij, ik als dienaar van God. Wij, ik als werknemer, als vrijwilliger van God. Hoe voelt dat als wij, als ik de dienaar ben, als ik, gesteund door God, de blinden de ogen open, de gevangen bevrijd, als ik het gekrookte riet niet afbreek en de kwijnende vlaspit niet dof. Als ik omzie naar het kleine, het verwerpende, naar datgene waar niemand nog naar omziet, waar niemand meer iets in ziet. Hoe voelt dat? Raken deze gedachten ons nog? Of zijn het woorden die we bijna gedachteloos uitspreken, zoals we ook meezingen met de bekende liederen, zonder dat we beseffen wat we zingen?

Jezus heeft zich als vrijwilliger gemeld. Eenmaal als werknemer van God en door de Heilige Geest geïnstalleerd, kan hij niet meer terug. Sterker nog, het is diezelfde Geest die hem naar de woestijn drijft. Eenmaal gedoopt, voorgesteld, gekroond begint het echte leven met al zijn weerstanden, twijfels en uitdagingen.

Wij noemen ons christenen, volgelingen van Jezus. Wij zijn gedoopt en zo zijn wij dienaren, werknemers, vrijwilligers van God geworden. We beseffen wat dat inhoud, maar ook wij ervaren vaak die weerbarstigheid van de dagelijkse realiteit, als wij in het leven van alle dag naar ons vermogen dit geloof proberen te leven. Soms is dit routinematig, vaak ontglipt het ons. Soms lukt het, zomaar ineens en voelen we ons gedragen in ons bestaan. Alsof ook wij bevestigd worden door God, als vrijwilliger.

Amen

drs. Petra van der Voort, theoloog

¹ In de achttiende eeuw heeft dominee Bernardus Smytegelt, in 14 jaar tijd maar liefst 145 maal over deze tekst gepreekt. Daarom zijn deze begrippen zo bekend.